

ПРОТИВОРЕЧИЯ ПРОЦЕССА РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРЫ В ТРАНЗИТИВНОМ ОБЩЕСТВЕ И МЕЖЦИВИЛИЗАЦИОННЫЕ КОНФЛИКТЫ

Данильян О.Г.

В статье рассматривается культура как сложная система, состоящая их множества элементов и уровней, а также особенности формирования духовной культуры в переходных социальных системах. Анализируются основные противоречия, которые возникают в сфере культуры в процессе трансформации общества, их формы и типы проявления. Осуществляется сравнительный анализ категорий «субкультура» и «контркультура», а также рассматриваются положения концепции С.Хантингтона о конфликте цивилизаций. Делается вывод о необходимости глубокого изучения противоречий в сфере культуры транзитивного общества с целью минимизации их негативных последствий.

Ключевые слова: развитие культуры, транзитивное общество, противоречия в сфере культуры, субкультура, контркультура, межцивилизационные конфликты.

CONTRADICTIONS OF PROCESS OF CULTURE DEVELOPMENT IN TRANSITIONAL SOCIETY AND INTERCIVILIZATION CONFLICTS

Danilyan O.G.

A culture as a complicated system, which contains a great number of elements and levels, and also features of forming of spiritual culture, in the transitional frames of society is exposed in the article. Basic contradictions, which arise up in the field of culture in the process of transformation of society, their forms and types, are analysed. The comparative analysis “subculture” and “contrculture” is carried out and also the Huntington’s is drawn about the necessity of study of contradictions in the field of culture of transitional society, with the purpose of minimization of their negative consequences.

Keywords: development of culture, transitional society, contradictions in the field of culture, subculture, contrculture, intercivilization conflicts.

УДК 37:316.722

доктор філософії, проф. Є.М.Мануйлов

ЕСТЕТИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЗМІСТ ОСВІТИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ПРАВА

У статті зроблена спроба уточнення сутності й змісту естетичної культури в контексті змісту освіти фахівців права. Зазначається, що сьогодні на перший план виходять процеси самовизначення особою власних ціннісних орієнтирів на основі безпосередньої інтеграції культурних цінностей, що набувають характеру етичного та естетичного виміру буття. Підкреслюється, що естетична культура має стати ціннісно-змістовною основою освітнього процесу у сучасній вищій освіті України з підготовки майбутніх фахівців права.

Ключові слова: естетична культура, право, освітній процес, мистецтво, виховання.

Постановка проблеми. Сучасна цивілізація знаходиться на критичному етапі свого розвитку. Вже сьогодні видно контури абсолютно нового людського світу, який формується в суперечностях і напрузі нашої епохи. Зміни, що відбуваються, є справді фундаментальними, вони торкаються всіх сфер людського життя, сприяючи трансформації таких культурних утворень, як традиції.

Бурхливі зміни у сфері державної політики, соціальної динаміки, науково-технічний прогрес, створення глобальної мережі Інтернет радикально оновлюють наявне культурне середовище, в якому безпосередньо відбувається життєдіяльність людини. Виникають абсолютно нові форми кооперації людської праці, нові типи комунікацій, способи збереження й передачі інформації, зв'язки й відносини в людських спільнотах, нові форми взаємодії різних культурних традицій. Якщо раніше історія людства була історією окремих народів, племен, регіонів, історією окремих, багато в чому автономних, сфер культури, техніки, науки, філософії, релігії, то тепер на наших очах вона стає глобальною історією.

Нинішні загальносистемні зміни у взаємовідносинах людини та її соціального оточення можна розглядати як принципово новий спосіб інтеграції людини в соціокультурне середовище, що робить проблему естетичної культури стрижнем навчання та виховання майбутніх фахівців взагалі й фахівців права зокрема.

Аналіз наукових джерел і публікацій свідчить, що, незважаючи на достатньо широке коло наукових доробок в даній царині, стосовно змісту освіти фахівців права естетична культура досліджена недостатньо повно. Отже, **метою цієї статті** є аналіз естетичної культури, її формування й розвиток у майбутніх фахівців права під час їхнього навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ)¹.

На сучасному етапі в суспільстві відбуваються значні зміни, у тому числі на рівні змісту культури як системи відносин людини й світу та змісту самої людини як суб'єкта цієї культури. Як зазначено у документах ЮНЕСКО, саме культура є засадничим елементом життя індивіда й суспільства. Отже, в основі історико-культурної реконструкції мають бути проблеми сьогодення, які виступають основними критеріями естетичної культури людини. “Не можна зневажати проблеми минулого, – підкреслює у зв'язку з цим відомий західний філософ-культуролог Г.Кюнг, – пріоритет потрібно надавати широкому колу багатозарових проблем людей і людського суспільства сьогоднішнього дня” [1, с.181].

Людська культура є класичною системою з безліччю підсистем. Більше того, зараз людська культура є найскладнішою з відомих нам

¹ Тема даної статті безпосередньо пов'язана з соціально-філософськими дослідженнями в межах комплексної цільової програми НДР “Філософські та культурологічні проблеми духовного життя суспільства та розвитку особистості”, яку здійснює кафедра філософії Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

цілісних систем. У зв'язку з цим важливо, що одна система (наприклад, певний культурний елемент, культура однієї країни або регіону) існує в рамках іншої системи (загальнолюдської культури) і між ними є взаємодія. Культурний елемент не приживеться, якщо він конфліктуватиме з культурною складовою вищого порядку: він або буде відторгнутий, або трансформований, або (будучи достатньо могутнім) стане домінуючим, змінивши під себе вищий елемент.

Що ж мається на увазі під естетичною культурою сьогодення? Як стверджують автори довідкового видання, “естетична культура – це одна зі складових духовного “обличчя” людини, певного соціуму, людства в цілому, комплексний феномен створення, ствердження й реалізації сутнісних сил людини й людства на засадах досконалості, гармонії, міри краси. Естетична культура сприяє формуванню креативного, одухотвореного характеру буття, глибокого, багатогранного осягнення світу” [2, с.82]. Виходячи з цього, у найзагальнішому вигляді формування естетичної культури майбутнього фахівця має стати змістом освіти у вищих навчальних закладах.

У першу чергу йдеться про зміну культурної ідеології як ціннісно-орієнтаційної основи освітнього процесу, адже система освіти, що ґрунтувалася на ідеології радянських часів, за справедливим зауваженням професора М.Романенка, “позбавляла людину можливості самостійно обирати способи поведінки, нав'язувала єдиний стандарт ціннісної орієнтації” [3, с.68-69].

У сучасних умовах культурна ідеологія в освітньому процесі повинна сприяти засвоєнню майбутніми фахівцями цінностей світової та національної культури, що визначатиме ціннісні установки їхньої поведінки у ХХІ столітті. Тим більше це стосується естетичної культури, яка є однією з умов соціалізації та максимальної реалізації особистості, визначення нею свого місця у світі.

Проблема формування естетичної культури є сьогодні об'єктом численних досліджень, у тому числі й у освітньому процесі. Майже всі дослідники дотримуються думки, що цей процес пов'язаний з характером зміни типу культурно-історичного наслідування в українському суспільстві в епоху модернізації самого суспільства.

У період модернізації динамізм суспільного життя сприяє переміщенню культурних зразків зі сфери масової свідомості та масової поведінки, що функціонують на стихійних засадах, у предмет сфокусованої уваги, аналізу і навіть свідомого перетворення та конструювання. Утверджується новий тип культури та людини, коли культура стає основою самого буття.

Процес модернізації висуває принципово нові вимоги до системи освіти. Сучасна освіта більше не може однозначно орієнтуватися на трансляцію зразків минулої культури. Сьогодні, як вважають сучасні дослідники, мета освіти ускладнюється, оскільки вона, з одного боку,

повинна виконувати традиційне завдання – підключення майбутнього фахівця до сукупного людського досвіду, зафіксованого у культурних нормах, укорінення підростаючого покоління в історії та культурі, а з іншого – виникають нові завдання освітньої системи: підготовка людини до життя у суспільному оточенні, що постійно змінюється, через розвиток у неї таких універсальних культуротворчих здібностей, як мислення, розуміння, рефлексія, креативність, комунікабельність тощо. Крім того, перехід до інформаційного суспільства змушує переглянути основну парадигму освіти – від передачі знань від покоління до покоління до розвитку вміння оформити різноманітну інформацію, самостійно генерувати нові знання, у тому числі й методи отримання їх та при цьому сприймати їх не як абстрактні символи, а як вираз та елемент соціокультурного значення, що пов'язує пізнання з ціннісними орієнтаціями людини у даному соціальному середовищі [3, с.63; 4, с.56-57].

Освіта фактично має перейти від вторинної функції підготовки майбутніх фахівців до функції джерела та генератора розвитку всього українського суспільства, що принципово змінює її місце в усій системі суспільного життя і насамперед її взаємовідносини з культурою. Культура може і повинна стати змістом освіти і підготовки фахівців для різних галузей суспільства.

В цілому необхідність культурологічної переорієнтації освіти можна розглядати як один з елементів соціальних перетворень, що здійснюються нині у нашій країні. У найзагальнішому вигляді ці зміни можна визначити як форму принципово нового типу зв'язку людини та суспільства з культурою, внаслідок чого формується нове культурне соціальне середовище діяльності людини. Головною рисою цього середовища виступає безпосередня вкоріненість людини у культуру, коли відсутні чи не відіграють особливої ролі сковуючі ініціативу людини жорсткі корпоративні норми поведінки та ментальності (ідеологія, традиція, етатизм), що раніше опосередковували зв'язок людини та культури.

Відтак на перший план виходять процеси детермінації, самовизначення особою власних ціннісних орієнтирів на основі безпосередньої інтеграції культурних цінностей, що набувають характеру етичного та естетичного виміру індивідуального та соціального буття. Саме такий тип детермінації поведінки людини, на думку М.І.Романенка, найбільше відповідає динамічним параметрам того соціокультурного проекту, який зараз реалізується в Україні в результаті синтезу модернізаційних та національно-державних процесів [3, с.67].

Виходячи з цього, естетична культура має посісти чільне місце у змісті освіти майбутніх фахівців, оскільки естетичне виховання, на нашу думку, здійснюється найефективніше саме у процесі навчання, коли людина систематизовано засвоює основні теоретичні положення естетичної теорії, коли здійснюється формування правильного сприйняття краси у навколишньому середовищі, у суспільстві, житті, у

самих людях, у природі, мистецтві тощо. У формування здатності розуміти, цінувати, берегти, співчувати і створювати цю красу, у здатності активно творити, діяти “за законами краси” [5, с.89, 90]. Іншими словами, в процесі навчання та виховання у вищих навчальних закладах здійснюється гармонійне єднання естетичної свідомості та естетичної діяльності майбутніх фахівців, що відбиває рівень їхньої причетності до естетичного досвіду людства та самоусвідомлення в системі духовних ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців.

На сучасному етапі в Україні створюються всі умови для повного естетичного розвитку у системі вищої освіти.

По-перше, відроджується, удосконалюється і багато у чому заново створюється національна українська культура, на базі якої можуть і мають розвиватися естетичні смаки майбутніх фахівців.

По-друге, прийнята в Україні система освіти дозволяє ефективно естетично освічувати і розвивати майбутніх фахівців. Державна програма “Освіта (Україна ХХІ століття)”, Закон України “Про освіту”, національна доктрина розвитку освіти якраз орієнтують вищу школу на створення умов для формування й самореалізації кожної особистості, на здійснення комплексу заходів із залучення студентської молоді до художньо-естетичної культури.

У системі вищої освіти це передбачається реалізовувати у ході соціально-гуманітарної освіти, тобто викладання спеціальних дисциплін: “Етика і естетика”, “Українська і зарубіжна культура”, “Культурологічні проблеми юридичної практики”, “Культура поведінки та етикет” тощо.

По-третє, у ВНЗ створюються і створені різноманітні художні колективи і об’єднання, клуби, секції, у тому числі за інтересами, де здійснюється передача естетичного досвіду і знань, що їх набуло суспільство і старше покоління. Крім того, на формування “естетичної культури студентів, – вважає Н.С.Безгодова, – великий вплив мають культурні традиції регіону, профіль вищого навчального закладу й факультету, культурне середовище” [6, с.168].

По-четверте, важливою передумовою естетичного виховання і розвитку студентів є їхня самоосвіта і самовиховання під впливом установок на естетичний досвід попередніх поколінь.

Нарешті, по-п’яте, наявність у системі вищої школи кваліфікованих педагогів і наставників, здатних успішно нести естетичне знання і здійснювати естетичне виховання майбутніх фахівців.

Такий підхід стосується всіх вищих навчальних закладів, але правомірно казати і про специфіку підготовки фахівців, наприклад, у технічних, педагогічних або медичних навчальних закладах [6, с.168, 169]. Є своя специфіка у естетичному вихованні та розвитку майбутніх фахівців права, які переважно мають справу зі спілкуванням з різними категоріями населення. Вони повинні володіти естетикою людських стосунків, вміти сприймати їхню красу.

Отже, сутність естетичного виховання у вищих юридичних навчальних закладах зводиться до формування певного естетичного ставлення майбутніх юристів до дійсності, до вироблення здатності сприймати, розуміти, цінувати, берегти, співчувати і створювати красу в усіх сферах життєдіяльності і юридичної практики.

Ведучи мову про мету й завдання естетичного виховання у вищих юридичних навчальних закладах, варто зазначити, що вони не можуть бути розглянуті ізольовано від інших сторін формування особистості майбутнього фахівця права, оскільки саме естетичне виховання є обов'язковим елементом формування всієї сукупності духовного багатства індивіда. Ядром і внутрішнім двигуном цілеспрямованості естетичного виховання є суспільний ідеал естетичної культури. Виходячи з цього, можна визначити мету і завдання формування і розвитку естетичної культури у майбутніх фахівців права у вищих навчальних закладах.

1. Розвиток задатків і здібностей майбутніх юристів до естетичного сприйняття, співчуття, творчості.

Естетична культура особистості має віддзеркалювати рівень творчої самовіддачі, спрямованість духовних орієнтацій у системі духовних цінностей.

2. Формування таких компонентів свідомості, які виступають регуляторами (на різних рівнях). Це естетичний смак та естетичний ідеал. Узяті разом, вони орієнтують майбутніх фахівців у розмаїтті реальних естетичних цінностей і антицінностей, спрямовуючи зусилля на утвердження прекрасного, піднесеного, на боротьбу з потворним та низьким.

3. Одним з головних завдань формування естетичної культури майбутніх фахівців права є вироблення естетичного ставлення до їхньої праці, адже вона стає прекрасною, коли у ній розкривається естетика людських взаємин, творчі здібності людини.

4. Збіг мотивів та поведінки майбутніх юристів з точки зору естетичної зміни дійсності як основного прояву людської цілісності, тобто сприяння “максимальному розкриттю особистісного емоційно-почуттєвого потенціалу індивіда, гармонізація його стосунків із соціумом та світом” [2, с.85].

5. Формування естетичного ставлення до побуту, навколишнього середовища, аби облаштування помешкання, зовнішній вигляд, організація навчання та культурного відпочинку майбутніх юристів відповідали естетичним нормам, виховували у них почуття прекрасного, адже “прекрасне виступає як втілення краси у конкретних речах” [7, с.515].

6. Розвиток через основні види мистецтва таких здібностей майбутніх фахівців (необхідних також у професійній діяльності), як уява, спостережливість, пам'ять, нестандартність мислення, доброзичливість,

справедливість, об'єктивність, рішучість тощо.

7. Розвиток у майбутніх юристів особистих схильностей і талантів у галузі художньої творчості. Йдеться про художнє виховання правників, вироблення у них здібностей та умінь власної творчості у тих чи інших видах мистецтва.

Така основна мета і завдання формування естетичної культури майбутніх фахівців права. Вони здійснюються у трьох головних, тісно пов'язаних між собою, сферах естетичного виховання: 1) практична сфера – у ході навчально-виховного процесу, у побуті, у взаємовідносинах студентів; 2) сфера художнього виховання; 3) сфера художньо-творчої діяльності.

Кожна з цих сфер має свої особливості, вимоги, що можуть бути реалізовані різними методами і засобами формування і розвитку естетичної культури майбутніх фахівців права.

Таким чином, як **висновок**, зазначимо, що естетична культура має стати ціннісно-змістовною основою освітнього процесу у сучасній вищій освіті України з підготовки майбутніх фахівців права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кюнг Г. Куда идет христианство? / Г.Кюнг // Путь. Международный философский журнал. – 1992. – № 2. – С. 47-59.
2. Морфологія культури: тезаурус / [за ред. проф. В.О.Лозового]. – Х.: Право, 2007. – 384 с.
3. Романенко М.І. Освіта як об'єкт соціально-філософського аналізу: Монографія / М. І. Романенко. — Дніпропетровськ: Вид-во “Промінь”, 1998. – 131 с.
4. Образование, общество, культура: Монографія / [под общ. ред В. Ф. Сухиной]. – Х.: Изд-во НУА, 2006. – 252 с.
5. Мануйлов Е.Н. Эстетика: Курс лекцій / Е.Н.Мануйлов. – Х.: ХВУ, 1996. – 100 с.
6. Безгодова Н.С. Виховання естетичної культури майбутніх учителів природничого профілю засобами мови / Н.С.Безгодова. – Міжнародна наукова конференція [“Соціально-гуманітарні аспекти педагогіки вищої школи”], (Харків, 17-18 квітня 2008 р.): Збірник матеріалів. — Харків: ХДАДМ, 2008. – С.168-170.
7. Новейший философский словарь. – 2-е изд. – Минск: Книжный дом, 2001. – 1280 с.

ЭСТЕТИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА КАК СОДЕРЖАНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА ПРАВА

Мануйлов Е.Н.

В статье предпринята попытка уточнения сущности и содержания эстетической культуры в контексте содержания образования специалистов права. Отмечается, что сегодня на первый план выходят процессы самоопределения личностью собственных ценностных ориентиров на основе непосредственной интеграции культурных ценностей, приобретающих характер этического и эстетического измерения бытия. Подчеркивается, что эстетическая культура должна стать ценностно-содержательной основой образовательного процесса в современном высшем образовании Украины по подготовке будущих специалистов права.

Ключевые слова: эстетическая культура, право, образовательный процесс, искусство, воспитание.

THE AESTHETIC CULTURE AS MAINTENANCE OF EDUCATION OF FUTURE SPECIALIST IN RIGHT

Manuylov E.N.

In the article the attempt of clarification of essence and maintenance of aesthetic culture is undertaken in the context of maintenance of education of specialists in right. Marked that today on the first plan the processes of self-determination of own values of personality go out on the basis of direct integration of cultural values, gaining character ethics and aesthetic measuring of life. It is underlined that an aesthetic culture must become valued-rich in content basis of educational process in modern higher education of Ukraine on preparation of future specialists right.

Keywords: aesthetic culture, right, educational process, art, education.

УДК 130.2: 325.81

канд. філос. н. В.А.Суковата

МОТИВ ІНШОГО У ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ ПАВЛА ФЛОРЕНСЬКОГО І В КОНЦЕПЦІЯХ М.БУБЕРА І К.Г.ЮНГА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У статті досліджуються погляди П.Флоренського на природу імені як своєрідний культурний і духовний феномен соціального буття. Доводиться, що теорія імені Флоренського має спільні риси з психоаналізом К.Г.Юнга і поглядами М.Бубера, зокрема в галузі уявлень про походження Іншого.

Ключові слова: *Інший, іншість, психоаналіз, теорія імені, компаративні студії*

Актуальність роботи зумовлена потребами розвитку теорії Іншого на порівняльному матеріалі російської релігійної філософії, психоаналізу і комунікативної теорії початку ХХ століття.

Мета роботи: показати витоки філософії Іншого в релігійній філософії П.Флоренського та близькість його ідей до психоаналізу